

BIBLIOGRAFIAI RENDSZEREK.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Második, befejező közlemény.)

A németek közül ez időszakból Martin *Schrettinger* rendszerét említjük meg, a ki 1829-ben megjelent Versuch eines vollständigen Lehrbuches der Bibliothekwissenschaft című munkájában a következő 18 osztályt állította föl:

1. Egyetemes enciklopédiák s vegyes tartalmú művek. 2. Nyelvtudomány. 3. Görög és latin irodalom. 4. Élő nyelveken írt szépirodalom. 5. Bölcsészet. 1. Spekulatív és gyakorlati filozofia, neveléstan, államtudomány, természeti és népjog. 6. Bölcsészet 2. Matematika; ipar, kereskedés, hadászat. 7. Bölcsészet 3. Fizika, orvostan, természettudomány és szépművészetek. 8. Oeconomia és veterinaria. 9. Föld- és népisme. 10. A történelem egyéb segédtudományai (genealogia, chronologia, heraldika, numizmatika). 11. Egyetemes történelem. 12. Európai ókori s Európán kívüli történelem. 13. Egyes európai államok története. 14. Németország általános és részleges története. 15. Bajorország története. 16. Bajor jogtudomány, politika, orvostudomány stb. 17. Általános jogtudomány és kánonjog. 18. Theologia és egyháztörténelem.

Mind e szakok három alosztályra oszlanak a szerint, a mint az összességet (allheit), a sokaságot (vielheit) vagy az egyedet (einheit) tekintik.

Végül a francziák közül André Marie *Ampère*-nek 1834-ben megjelent bölcséleti alapon megejtett tudományosztályozása említhető. *Ampère* az összes tudományokat két főcsoportra (règnes), ezek mindegyikét 2—2 alcsoportra (sousrègne), ezeket 2—2 ágra (embranchements) vagyis osztályra, ezeket ismét 2—2 mellékágra vagyis alosztályra (sousembranchement), ezeket 2—2 elsőrendű tudományra, az elsőrendűeket 2—2 másodrendű tudományra osztályozta.

mányra, ez utóbbiakat 2—2 harmadrendű tudományra, tehát összesen 128 csoportba osztja.

Az első főcsoportba tartoznak a kozmologiai tudományok, ezek két alcsoportja: a sajátképi kozmologiai tudományok és a fiziologiaiak. A sajátképi kozmologiai tudományok két ága: a matematika és fizika, amannak oldalágai a sajátképi matematika s a fizikomathematika, emezéi a sajátképi fizika és a geologia. A fiziologiai alcsoport ágai: 1. a természetes fiziologia, melynek oldalágai a növénytan s az állattan; 2. az orvosi, melynek oldalágai a fizikomedikális s a szorosabb értelemben vett orvosi tudomány.

A második főcsoport a noologiai tudományoké. Ennek alcsoportjai a sajátképi noologiai tudományok s a társadalmiak. Amazok két főága: 1. filozofia, a sajátképi filozófiát s etikát tartalmazó oldalágakkal és 2. a dialegmatika, melynek oldalágai a sajátképi dialegmatika (nyelvészet és irodalom) és az eleutero-technika (pedagogia). A szocziologia két főága: 1. ethnologia, melynek oldalágai a sajátképi ethnologia és a történelem s 2. a politika, melynek oldalágai az ethnorytika (hadászat stb.) és az ethnogétika (társadalmi, gazdasági politika).

A század első felében alakult rendszerek sorát méltóképen zárja le *Comte* Ágostnak, a pozitivista filozofia megteremtőjének tudományfelosztása, mely *Cours de philosophie positive* című hatkötetes főművében 1830—1842-ig látott napvilágot. Összesen hat osztályt állít föl, még pedig oly sorrendben, a hogy az egyik tudomány a másiból mintegy kifejlődött. A legáltalánosabbal, vagyis a matematikával kezd, ezt követik a csillagászat, fizika, vegytan, élettan és a társadalomtudomány. A filozofia maga nem különálló tudományág, hanem az összes tudományok alapigazságait foglalja egységbe. Minthogy *Comte* a felosztásban csakis az absztrakt tudományokat veszi föl, ezáltal az összes leíró, konkrét tudományok kiesnek, a minők pl. a botanika, zoologia stb. Hogy az ily fölfogással készült tudománybeosztás bibliografiai célokra egyáltalán nem alkalmas, az szinte magától értetődik.

Ampère és *Comte* rendszereivel szemben, melyeket mesterségeseknek nevez, *Wundt* logikájában a tudományok természetes felosztására törekszik. E felosztásának szerinte két előnye van: egy az, hogy a tudomány minden *tényleg* létező területére

kiterjeszkedik anélkül, hogy mesterségesen állítana fel oly tudományágakat, melyek valójában nem léteznek, vagy amelyek jövő kialakulását legalább világosan megkülönböztethető problémák jelenléte nem teszi valószínűvé; a másik az, hogy a tényleg fennálló, vagy már kialakuló félben lévő tudományosztályokat logikai rendszerbe akarja foglalni, amelyet a kutatás tárgya s módszere determinál.

Mindenekelőtt két főosztályt különböztet meg, szembeállítva az egyes tudományokat a bölcseléttel. A két főcsoport áttekinthető sémája a következő:

I. Egyes tudományok. A) Formaiak: tiszta matematika; α) aritmetika; β) geometria s a kettő közös származéka: γ) az integrál számítás. B) Alakiak: a) természettudományok: α) fenomenologiaiak: fizika, általános vegytan, élettan; β) genetikusak: kozmologia, geologia; organikus fejlődéstan; γ) szisztématikusak: leíró asztronómia, földrajz, természetrajz; b) szellemi tudományok: α) fenomenologiaiak: lélektan, neveléstan; β) genetikusak: történelem (politikai, gazdasági, egyházi stb.); γ) Szisztématikusak: művészetek rendszere, társadalom, jog, hittudomány stb.

II. Bölcsészet: A) logika, a) általános, b) ismerettan; B) bölcsészet történet; C) metafizika: egyes tudományok bölcsélete.

Áttérve a múlt század második felében Európában keletkezett gyakorlati célú rendszerekre, azok közül is csak a legfontosabbakat, mert egy vagy más okból leginkább elterjedteket kell tüzetesebben megismernünk.

Időrendben is legelső közülök *Brunet* rendszere, mely a párisi könyvkereskedők már ismertetett rendszerének modernizálása. Végleges alakját 1865-ben, a Manuel legutóbbi kiadása alkalmával nyerte; főbb osztályai a következők:

A) Theologia. I. Szentírás: 1. szöveg és fordítások (9 alosztályl); 2. szentírásmagyarázat (4)¹; 3. szent filologia (6). II. Liturgia (7). III. Konziliák (4). IV. Egyházatyák (5). V. Theologusok (7). VI. Különös vélemények (2). VII. Zsidó vallás. VIII. Keleti népek vallásai (5). IX. Függelék a theológiához (az istenségről s a vallási kultuszról szóló bölcséleti művek) (2).

¹ A zárjelbe tett számok az alszakok mennyiségét mutatják.

B) Jogtudomány. Bevezetés, 4 alosztálylyal, általános és tan-könyveket tartalmaz. I. Természeti jog (3). II. Politikai jog. III. Polgári és büntetőjog (6). IV. Egyházjog (8).

C) Tudományok és művészetek. Bevezetés és szótárak. I. Bölceleti tudományok (6). II. Fizikai és kémiai tudományok (2). III. Természeti tudományok (8). IV. Orvosi tudomány (14). V. Matematikai tudományok (3). VI. Függelék a tudományokhoz (bűvészet, alkémia és asztrologia). VII. Művészetek (3). VIII. Mechanikus művészetek és mesterségek (4). IX. Testgyakorlás (5). X. Játék.

D) Szépirodalom. I. Nyelvészet (5). II. Rhetorika (5 + 5). III. Költészet [*a*] a költők általában (17) és *b*) drámai költészet (13)]. IV. Prózai költészet (2); függelékül (2): faczeziák és burleszk darabok. V. Filologia (5). VI. Párbeszédék. VII. Levélírók (7). VIII. Poligrafusok (9). IX. Vegyes tartalmú gyűjtemények (8).

E) Történelem. I. Történelmi prolegomenák: módszertan; földrajz (és útleírás), kronologia (3). II. Egyetemes történelem: ókori és újkori (3). III. Egyháztörténelem (2). IV. Ókori történelem (8). Függelék IV-hez (bizánczi és népvándorlaskori történelem). V. Modern történelem [Európa (15), Ázsia (12), Afrika (5), Amerika (4)]. VI. Történelmi paralipómenák (6 osztálylyal, köztük irodalomtörténet, biográfia és bibliográfia) s végül a polygrafusok és kollekcziók, továbbá hirlapok.

Brunet rendszere — írja *Mouravit Gusztáv* — egy időben synthetikus és analtikus. Synthetikus, a mennyiben legfőbb osztályaiban az emberi gondolat tevékenységének legfőbb köreit állapítja meg; analtikus pedig annyiban, hogy apróra elemzi e nagy területeket s e részeket igyekszik egymásba kapcsolni.

Az első csoport méltán van Istennek szentelve — úgymond — mert az emberiség őt látja a tények csúcsán. Isten után, a mint az ember visszatér a földre, legelőbb embertársain akad meg szeme s fölébred benne a jog és a kötelesség, az igaz és igaztalan érzése. A jogtudomány, mely a kérdéseket elmélyíti, képezi tehát a második divíziót, azután az ember önmagába tér s magamagát, de meg a külső világot is meg akarja érteni, vizsgálja a világ törvényeit, az elváltozások szabályait s azon elváltozásokat, melyeket valamely önös okból maga az ember eszközöl mestersé-

gesen; így támad a harmadik divízió, mely a tudományokat és mesterségeket foglalja magában. De az emberben nemcsak tudás utáni vágy van, hanem fölébred a szép kultusza is benne s kifejezésre kerül az irodalmi és képzőművészeti alkotásokban. Ez adja a negyedik csoportot. Végül az embernek saját neme iránt táplált érdeklődése, törekvéseinek, küzdelmeinek lefolyását, multját veszi vizsgálat alá; ez képezi az ötödik divíziót. Ezekhez függelék gyanánt, mint hatodik divíziót, a bibliográfiát s mint hetediket a polygrafusokat csatolja, de *Brunet* beéri ezeknek a történelemhez csatolásával is.

A divíziók egyes osztályait, melyeket előbb felsoroltunk, *Brunet* római számokkal jelöli. Ez osztályok arabs számmal több-kevesebb alosztályra, ezek viszont nagy betűvel jelölt szakaszokra, sőt e szakaszok részben kis betűvel jelölt alszakaszokra is oszlanak. A történelmi divíziónak ötödik osztálya pl. a modern történelm, ennek európai része — mint már említettük — 15 alosztályra oszlik. Az általános műveket követő első alosztály természetesen Franciaország, ennek viszont 14 szakasza van, melyek az ABC nagy betűvel jelölve: *A)* régi és új földrajz, helyrajz, statisztika; *B)* kelta és gall történelm; *C)* a francia nemzet eredete, a monarchia kialakulása stb.; végül az utolsó: *O)* Franciaország régi tartományainak és városainak története. Ez utóbbi szakasz alszakai: *a)* Páris; *a₂)* királyi székhelyek; *b)* Ile-de-France, Picardie, Artois stb.

A *Brunet*-féle rendszert a legtöbb francia könyvtár magáévá tette, bár a sok alszakot a legtöbb esetben redukálták. A Bibliothèque Nationale olvasótermének katalogusa is lényegileg meg-egyezik a *Brunet* rendszerével; főosztályai teljesen azonosak s az ABC magánhangzóival, *A) E) I) O) U)*-val jelöltetnek.

Brunet rendszeréből fejlődött *Lebas* szakosztályozása, mely 1840 körül lépett életbe a párisi egyetemi könyvtárban. E rendszer *Brunet*-ével szemben annyiban bir előnnyel, hogy a szakjelzésre használt betűk a szakok tudományos elnevezésének kezdőbetűjével vagy betűcsoportjával azonosak s így bizonyos szuggesztív hatással vannak. Hátránya, hogy csakis azon nyelvre — ez esetben a francziára — vonatkozhatik, mely a szakok elnevezésére fölhasználtatott.

Lebas rendszerében az öt főcsoport jegyei a következők:

B.: bibliographie (könyvészet); *T.*: théologie (hittudomány); *S.*: sciences (tudományok); *L.*: littérature (irodalom); *H.*: histoire (történelem). E csoportjegyekhez egy második nagy betűt csatolva, kapjuk az egyes szakok elnevezését, pl.: *B. G.*: bibliographie générale (általános könyvészet); *T. E.*: théologie, écriture (hittudomány, szentírás); *S. P.*: sciences philosophiques (bölcészet) stb. Ott, a hol egy betűből nem futja ki, betűcsoportok alkalmazatnak, pl.: *Eg.*: égyptologia; *Ass.*: assyrologia stb. A dőlt kis betűk az alosztályok jelzésére szolgálnak, pl.: *H. F. b.*: histoire, France, Bourbon vagy *L. E. g. p.*: littérature, étranger, germanique, poètes stb.¹

Az újabb olaszországi rendszerek közül *Bonazzi* 1890-ben Parmában megjelent kísérlete vonta magára a figyelmet. *Bonazzi* az ABC 25 betűje alapján a következő 25 főosztályt állítja föl.

A) Általános művek. *B)* Pogány vallások, mythologia, hittudomány. *C)* Keresztény hittudomány. *D)* Jogtudomány. *E)* Társadalomtudomány. *F)* Filologia. *G)* Irodalom. *H)* Bölcsészet. *I)* Fizikai és matematikai tudományok. *K)* Vegytan. *L)* Természettudomány. *M)* Orvostan. *N)* Sebészet. *O)* Gyógyszerészet. *P)* Állatgyógyászat. *Q)* Mezőgazdaság. *R)* Ipar és gyáripari technologia. *S)* Szépművészetek. *T)* Zene. *U)* Szórakozás, sport, színház. *V)* Földrajz. *W)* Utazások. *X)* Régészet. *Y)* Életleírás. *Z)* Történelem.

Az egyes osztályokat jegyük mellé tett kis betűvel alosztályokra osztja *Bonazzi*, még pedig a következő schéma szerint: *a)* bibliografiák; *b)* folyóiratok; *c)* akadémiai és társulati kiadványok; *d)* specialis enciklopédiák és szótárak; *e)* bevezető művek; *f)* tankönyvek; *g)* általános iratok; *h)* egyediratok; *y)* miscellanea; *z)* az illető discziplina története s képviselői életrajza. E fölosztás az egyes alosztályokon belül ismétlődik, míg az *i)*—*k)* betűk újabb tetszésszerinti alosztályok számára tartatnak fenn. Így például a *V)* csoport (földrajz) *h)* osztálya az ókori földrajznak van szentelve, ennek

i) alosztálya Egyiptom;

k) « Numidia, Karthago, Mauritania;

¹ V. ö. Maire cikkét a «Bulletin de l'Association des Bibliothécaires». II. évf. 2. sz.

- l) alosztálya Sziria, Föniczia, Judea, Arábia ;
 m) « Kis-Ázsia ;
 n) « Assziria, Perzsia, India, Kína stb.

Az ókori görög és itáliai földrajz külön osztályt képeznek s ismét *a)–z)* alosztályokra szakadnak. Magyarország földrajza a *Vs* osztályban a szláv stb. országok csoportjába van sorozva s két alosztályt foglal el: az *o*-t Croatia és Szlavonia s a *w*-t Ungheria czimen. Az egyes alosztályok között a tárgymutató tájékoztat, a hol a betürendbe állított alosztályok nevei mellett megtaláljuk a megfelelő betűcsoportot, pl.: Algir: *Vuk*, Berlin: *Vqui*, Magyarország: *Vsw* stb.

Az angol rendszerek közül megemlítjük a következőket.

John H. *Quinn* és J. D. *Brown* közösen megállapított szakrendszere 1894-ből a következő főbb szakokra oszlik:¹

A) Hittudomány és bölcsészet. 1. Biblia [*a*] szöveg; *b*) magyarázat; *c*) történet stb.]. 2. Egyház [*a*] története; *b*) szervezete; *c*) szertartásai stb.]. 3. Theologia [*a*] természetes; *b*) keresztény; *c*) nem keresztény; *d*) mithologia; *e*) néphit]. 4. Bölcsészet. [*a*] iskolák; *b*) észtan; *c*) logika; *d*) ethika].

B) Történelem, útleírás és földrajz. *a*) Egyetemes történet és földrajz; *b*) enciklopédiák; *c*) kronologia; *d*) régészet (bele értve az érmészetet); *e*) földrajzi névtárak; *f*) térképek stb. Nemzetek története és földrajza (országok szerint, szükség szerinti alosztályozással): 1. Európa. 2. Ázsia. 3. Afrika. 4. Amerika. 5. Ausztrália. 6. Sarkövek.

C) Életrajz. Lexikonok és általános gyűjtemények [*a*] nemeségi évkönyvek; *b*) katonai; *c*) egyházi; *d*) törvényszéki sematizmusok; *e*) méltóságok; *f*) czimertan; *g*) leszármazástan és családtörténet]. Egyes osztályok [*a*] színészek (actors); *b*) művészek (artists); *c*) papok (clergy); *d*) mérnökök (engineers) stb.; mint az angol elnevezésekből látható, a foglalkozás betürendjében fölosztva].

D) Társadalomtudomány. 1. Társaság [*a*] szokások; *b*) folklore; *c*) házasság; *d*) nők; *e*) pauperizmus; *f*) büntények; *g*) szocializmus stb.]. 2. Kormányzat és politika. 3. Törvények. 4. Nemzetgazdaság és adóügy. 5. Nevelés. 6. Kereskedelem.

¹ Brown: Manual of library classification and shelf-arrangement. London, 1898. 60—61. l.

E) Tudomány. 1. Élettan. 2. Állattan. 3. Növénytan. 4. Földtan. 5. Vegytan. 6. Fiziografia. 7. Csillagászat. 8. Természetan. 9. Matematika.

F) Képző- és szórakoztató művészetek. 1. Építészet. 2. Festészet. 3. Szobrászat. 4. Diszítés. 5. Metszés. 6. Zene. 7. Szórakozás. 8. Sport.

G) Mesterségek. 1. Mérnöki tudomány. 2. Építő- és gépipar. 3. Gyáripár. 4. Mezőgazdaság. 5. Hajózás. 6. Egészségtan és orvostan. 7. Háztartástan.

H) Nyelv és irodalom. 1. Filologia. 2. Irodalomtörténet. 3. Könyvészet. 4. Könyvtárak.

I) Költészet és színműirodalom. 1. Költészet. 2. Színművek.

K) Széppróza. 1. Gyűjteményes vállalatok és egyes írók. 2. Ifjúsági irodalom.

L) Általános művek. 1. Encziklopédiák, címvtárak. 2. Miscellaneák. 3. Összes művek. 4. Más osztályokba nem illő folyóiratok.

Ugyanennek a James Duff *Brown*-nak, az Islington Public Library könyvtárnokának 1898-ban kiadott s főleg a városi közkönyvtárak részére alkotott bibliografiai rendszere amattól főleg az alosztályok elrendezésében különbözik. Szerző illeszkedő rendszernek, *adjustable classification*, nevezte el szisztemáját, miután a számokkal megjelölt szakok egymástól független osztályokba soroztatnak s szükséghez képest számuk növelhető vagy csökkenthető. Az osztályok jelölésére *Brown* kizárólag a páros számokat foglalta le, míg a páratlan számokat a tudomány fejlődése folytán keletkező új szakok részére tartotta fenn. Legteljesebben a földrajzi s történeti osztályok vannak kidolgozva. Főosztályai és szakzai a következők.

A) osztály. Tudomány. 2—8. általános; 10—28. biologia; 30—50. zoologia, az ember; 52—68. zoologia, az állat; 70. gerincesek; 72—104. emlősök; 106—128. madarak; 130—138. hullók; 140. kételtűek; 142—148. halak; 150. gerinczelenek; 152. crustaceák; 154. pókfélék; 156. soklábúak; 158—180. rovarok; 182. puhányok stb.; 196—222. növénytan; 224—248. ásványtan; 250—262. vegytan; 264—288. természetan; 290—302. fiziografia; 304—320. asztronómia; 322—350. matematika; 352—362. okkult tudományok.

B) osztály. Hasznos mesterségek. 2—6. általános; 8—18. találmányok; 20. receptek; 22—38. földművelés; 40—58. kertészet; 60—74. építészet; 76—80. műszaki tudományok általában; 82—86. légi; 88—92. polgári; 94—102. villamossági; 104—112. mechanikai; 114—142. katonai; 144—168. hajózási; 170—190. bányászati; 190—196. vasúti mesterségek; 198—214. gőz és gáz; 216—238. metallurgia; 240—242. általános ipar; 244—272. könyv-
ipar; 274—296. vegyipar; 298. ruházat; 300—304. kocsipar; 306—312. haltenyésztés; 315—316. élelmi cikkek előállítására; 318—324. gáz előállítására; 326—328. üveg; 330—334. bőr; 336—374. fémipar; 376—378. hangszergyártás; 380—386. fazekasság; 388—402. szövészet; 404—420. faipar; 422. üzleti kézikönyvek; 424—480. orvosi tudomány; 482—486. állatgyógyászat; 488—508. háziipar.

C) osztály. Képző- és mulattató művészetek. 2—16. képző-
művészetek általában; 18—54. festészet; 56—68. rajz; 70—102. díszítőművészet; 104—140. metszetek; 142—154. fényképezés; 156—160. irás; 162—166. gyorsírás; 168—186. gyűjtés; 188—236. építészet; 238—250. szobrászat; 252—258. zene, általános; története stb.; 260—424. hangszerek; 426—434. emberi hang; 436. operák; 438—440. oratoriumok és kantaték; 442—462. egyházi zene; 464—488. dalok; 490—492. mulattató művészetek; 494—658. játék és sport.

D) osztály. Társadalomtudomány. 2—8. általános; 10—92. szakások stb.; 94—150. nemzetgazdaság; 152—272. államtudomány és politika; 274—354. jog; 356—398. kereskedelem és pénzügytan; 400—424. közlekedési eszközök; 426—484. oktatás, nevelés.

E) osztály. Bölcsészet és vallás. 2—18. általános filozofia; 20—24. logika stb.; 26—36. lélektan; 38. ethika; 42. religio általában; 44—80. általános theologia; 82—152. biblia; 154—166. egyházatyák, zsinatok stb.; 170—284. kereszténység s hitfelekezetei; 286—384. keresztény hittudomány; 386—442. nem keresztény hittudomány; 444—470. mithologia és folklore.

F) osztály. Történelem és földrajz. 2—26. általános történelem; 28—62. ókori és megsemmisült nemzetek; 64—66. újkori történelem általában; 68—86. földrajz általában; 88—196. Afrika; 198—452. Amerika; 454—558. Ázsia; 560—1258. Európa; 1260—1350. Óceánia; 1352—1360. Sarkvidék.

G) osztály. Életrajz. 2. általános; 4—28. nemzeti; 30—86. osztályéletrajz; 58. egyéni; 90—102. genealogia stb.; 104—116. heraldika.

H) osztály. Nyelvészet és irodalomtörténet. Nyelvészet: 2—16. egyetemes, 18—26. Afrika, 28—34. Amerika, 36—108. Ázsia, 110—294. Európa, 296—302. Polynézia stb.; 304—312. nevek (names); 314—324. retorika stb.; 326—362. irodalomtörténet; 364—376. bibliografia; 374—404. könyvtárak stb.

I) osztály. Költészet és dráma. 2—8. költészet általában; 10—44. nemzeti gyűjtemények; 46—60. műfaj szerinti gyűjtemények; 62. egyes szerzők; 64—76. dráma általában; 78—80. gyűjtemények; 82. egyes szerzők.

K) osztály. Prózai költészet. 2—10. története és gyűjteménytárak; 12. egyes szerzők; 14—18. ifjúsági iratok.

L) osztály. Vegyesek. 2—32. enciklopédiák, folyóiratok, tanulmányok stb.; 34. vegyes tartalmú művek (olyan könyvek, melyek három vagy több különféle tárgyról szólnak).

Brown legujabb rendszere, melyet 1906-ban adott ki *subject classification* czimen, ismét másféle beosztását adja az anyagnak s az előző kísérletekkel szemben az az előnye, hogy bizonyos logikai egymásutánra törekszik. A betűkkel jelölt főosztályoknak ugyanis ez a sorrendje: *A)* Általános művek. *B)—D)* Fizikai tudományok. *E)—F)* Biológiai tudományok. *G)—H)* Ethnológiai és orvosi tudományok. *I)—K)* Bölcsészlet és hittudomány. *L)* Társadalomtudomány és politika. *M)* Nyelvészet és irodalomtörténet. *N)* Irodalmi műfajok. *O)—X)* Történelem, földrajz, életírás.

A sorrend tehát a következő tárgykörökre oszlik: 1. Tények (matter). 2. Élet (life). 3. Értelem (mind). 4. Visszaemlékezés (record).

Az osztályok alosztályait számsorok fejezik ki. Mutatóba álljanak itt a hazánkra vonatkozó történeti szakaszok:

S) 400. Magyarország. Uralkodók: 401. Szent Istvántól Kálmánig. 402. II. Istvántól Imréig. 403. II. Lászlótól III. Andrásig. (Venczel uralkodását lásd *S)* 343. alatt.) 405. Ottó. 406. Róbert Károly. 407. Nagy Lajos. (Máriát lásd *S)* 159. alatt Lengyelországnál.) 408. Durazzói Károly. 409. Mária és Zsigmond. (Zsigmondot mint császárt lásd *S)* 650. alatt.) 410. (és 651.) Albert. 411. Erzsébet. 412. IV. László. 413. Hunyadi János kormányzó.

414. V. László. 415. Korvin Mátyás. 416. VI. László. (Sic.) 417. II. Lajos. 418. Szapolyai János. 419. I. Ferdinánd. 420—427. Habsburgi királyaink I. József haláláig. III. Károlytól kezdve Ausztriára utal *S*) 310. A helyi történet és leírás magyar szakjai: *S*) 450. Budapest (Ofen). 451. Pressburg. (Sic.) 455. Kroatia. 456. Zagrab (Agram). 457. Fiume. 460. Slavonia. 465. Transsylvania (Siebenbürgen). 466. Fejedelmek 1526—1690. 467. Klausenburg. A magyar nyelv- és irodalomnak már csak egy-egy alosztály jut, úgymint: *M*) 312. Magyar (sic) (Uigur—hungarian) language 313. Literature.

A *Brown*-féle rendszerek mellett még *J. J. Ogle*-nak, a free public library mozgalom ismert történetirójának a *Library Chronical* második évfolyamában közzétett rendszere érdemel említést, mely némi filozofiai színezettel bír s a Bacon—D'Alembert-féle osztályozással áll távoli rokonságban.

Ogle összesen tíz szakot különböztet meg ama viszony szerint, a melyben ismereteink s azok tárgyai egymással állanak. Minden egyes szak ismét három alszakra oszlik, melyek elseje az illető ismeretcsoport elméletét (treatises), másodika történetét s harmadika egyes képviselőit (biographies) tartalmazza. A főcsoportok *A*)—*K*) betűkkel jelöltetnek, mely betűkhöz az alcsoportok megjelölésére ismét *A*, *E* vagy *I* betűt függesztünk.

Az érdekes fölosztás már most a következő:

Ismereteink — úgymond — a nyelv útján terjesztetnek, ez tehát az *A*) csoport. Osztályai: *AA*) Filologia és retorika (vagyis az elmélet). *AE*) Filologia története, pl.: *Benfey*: Geschichte der Sprachwissenschaft; és *AI*) Egyes nyelvészek életrajza vagy elmélete.

Az ekként terjesztett ismeretek vonatkozhatnak:

1. Istenre: *BA*) Theologia. *BE*) Egyháztörténet. *BI*) Egyházalapítók, egyházi férfiak.

2. Az emberre, mint társas lényre: *CA*) Társadalomtudomány (politika, törvényhozás, kereskedelem), politikai földrajz és útleírás. *CE*) Kereskedelmi, jogi, nemzeti és topografiai történet. *CI*) Államférfiak, társadalmi reformátorok stb.

3. Az emberre, mint értelmes lényre: *DA*) Értelmi és erkölcsi tudomány, logika. *DE*) Bölcsészettörténet. *DI*) Egyes bölcsészek stb.

4. Az emberre, mint alkotó lényre: *EA*) Széppróza, vers, dráma. *EE*) Ezek története. *EI*) Egyes írók.

5. Az emberre, mint anyaggal alkotó lényre: *FA*) Festészet, szobrászat, zene s a többi képzőművészet. *FE*) Ezek története. *FI*) Egyes művészek.

6. Az élettelen természetre: *GA*) Matematika, asztronómia, természettan, vegytan és metallurgia. *GE*) Ezek története. *GI*) Matematikusok, vegyészek stb.

7. Az élő vagy egykor élt természetre: *HA*) Természetrájk. *HE*) Története. *HI*) Természettudósok stb.

8. Alkalmazott, gyakorlati ismeretek: *IA*) Mesterségek, ipar, orvostan. *IE*) Történetük. *II*) Föltalálók, kereskedők stb.

9. Oly művek, melyek sokkal általánosabb tartalmúak, semhogy az előbbi osztályok valamelyikébe illenének: *KA*) Enciklopédiák s osztályozhatatlan irodalmi termékek. *KE*) Hírlapok. *KI*) Ujságírók, általános biográfiai szótárak stb.

A németországi alkalmazásban levő könyvészeti rendszerek közül álljon itt a *Hinrichs*-féle, melyeket *Kleemeier* a következőkép részletez:

I. Általános művek: 1. Általános bibliografia, könyvtárta. 2. Enciklopédiák, gyűjteményes munkák. 3. Egyetemek, tudós társaságok kiadványai. 4. Összes művek.

A 2—4. szakba tartozók közül azok, melyek egyetlenegy tudományágat ölelnek föl, ott keresendők.

II. Theologia († kath. műveket jelöl): 1. Általában, enciklopédiák, a theologia története. 2. Magyarázó theologia (exegezis). 3. Egyháztörténet. 4. Rendszeres theologia (dogmatika, ethika, apologetika, vallásbölcselet, összehasonlító vallástudomány, szimbolika stb.). 5. Gyakorlati theologia: *a*) általános, liturgia, egyházi ének, homiletika, katechézis, egyházpolitika; *b*) szentbeszéd s egyháziak részére szolgáló épületes könyvek; *c*) imakönyvek s ájtatossági könyvek; *d*) bel- és külmisszió. 6. Zsidó theologia.

III. Jog- és államtudomány: 1. Általános, jogtörténet, jogbölcselet, római jog, népjog. 2. Egyházi jog, magánjog, pörök, államjog, büntetőjog. 3. Kereskedelmi jog, váltójog és szabaldalmak. 4. Törvényszöveg és magyarázat. 5. Közigazgatás: *a*) általános, pénzügy, vám, adó, biztosítási ügy, konzulátus; *b*) rendőr-

ség. 6. Nemzetgazdaság, társadalomtudomány, nőkérdés. 7. Bel- és külpolitika, napikérdések. 8. Statisztika.

IV. Gyógyászat (*-gal jelöltek népszerűek): 1. Általános, anthropologia, orvosi földrajz, orvostörténelem, orvosi természet-tudomány. 2. Anatomia, fiziologia, biologia, bakteriologia. 3. Pharmakologia, hydrologia, balneologia, fürdőhelyek. 4. Pathologia, therapia, hipnozis. 5. Szülészet és gyermekbetegségek. 6. Sebészet, gyógytorna, szem-, fül- és foggyógyászat. 7. Közegészségügy, higiene, orvosi statisztika, törv. gyógyászat, katonai egészségügy. 8. Homoeopathia, természetes gyógymód, vegetarianizmus, diete-tika. 9. Állatgyógyászat.

V. Természettudomány és mathézis: 1. Általános, történet, segédeszközök. 2. Fizika és meteorologia. 3. Geologia, minera-logia, paleontologia. 4. Növénytan. 5. Állattan. 6. Vegytan és gyógyszerészet. 7. Matematika. 8. Csillagászat.

VI. Bölésészet, theozofia: 1. Bölésészet. 2. Theozofia s titkos tudományok, okkultizmus.

VII. Nevelés és oktatás. Ifjúsági iratok († kath. műveket jelöl): 1. Általános, iskolaügy, iskolai törvények, iskolai beszédek, pályaválasztás. 2. Pedagogia. 3. Torna, gyerekjáték, óvoda. 4. Iskolai és tankönyvek: *a)* vallás, bibliai történetek; *b)* német nyelv, iro-dalom, szavalókönyvek; *c)* számtan és természettudomány; *d)* tör-ténet, földrajz: *α)* könyvek, *β)* iskolai atlaszok; *e)* ének; *f)* rajz; *g)* írás, gyorsírás; *h)* kézimunka, ügyességek; *i)* különféle. 5. Képes-könyvek, ifjúsági iratok és színművek.

VIII. Nyelv- és irodalomtörténet: 1. Általános művek, egye-temes irodalomtörténet, összehasonlító nyelvészet és irodalom-történet, retorika. 2. Görög és római: *a)* irodalomtörténet, arkeo-logia, művészet, mithologia; *b)* nyelvtan, iskolai könyvek, szótárak; *c)* írók, magyarázatok és fordítások. 3. Keleti nyelvek, irodalom és régészet. 4. Germán nyelvek és irodalom: *a)* német nyelv, beleértve az ó-németet, *b)* német irodalomtörténet, *c)* angol, *d)* a többi germán nyelvek s általános művek. 5. Román nyelvek és irodalom: *a)* francia, *b)* olasz, *c)* a többi román nyelv s közép-kori latin. 6. Szláv s egyéb modern nyelvek, polyglották.

IX. Történelem: 1. Általános művek, világtörténet. 2. Ókori történet. 3. Közép- és újkori történet. 4. Őstörténet és művelő-déstörténet. 5. Segédtudományok (kronologia, diplomatika, genea-

logia, mithologia, rendjelek, kézirat-, érem-, pecsét- és czimer-tan. 6. Biografia, emlékirók, levelezések. 7. Történeti atlaszok.

X. Földleírás, földabroszok: 1. Általános művek, helység-jegyzékek, uti kalauzok. 2. Speciális föld- és néprajz, utazások, gyarmatpolitika. 3. Földabroszok.

XI. Hadászat: 1. Általános. 2. Történet. 3. Katonaügy.

XII. Kereskedés, ipar és közlekedés: 1. Kereskedés. 2. Ipar és iparművészet. 3. Közlekedés.

XIII. Építészet és mérnöki tudomány: 1. Általános. 2. Építészet. 3. Bányászat és kohászat. 4. Vasút és hajózás, léghajózás. 5. Gépek és mechanika. 6. Elektrotechnika, távirat.

XIV. Oeconomia: 1. Háztartástan, madártenyésztés. 2. Mezőgazdaság, méhtenyésztés. 3. Kertészet, szőlőművelés. 4. Lóismeget, lovaglás. 5. Erdészet. 6. Halászat és vadászat, kutya-tenyésztés.

XV. Szépirodalom: 1. Általános művek. 2. Költemények. 3. Regények, elbeszélések, tanítóköltemények. 4. Népmesék. 5. Színköltszet.

XVI. Művészet. 1. Műtörténet, képzőművészetek. 2. Zene. 3. Színház, dramaturgia. 4. Műlapok.

XVII. Czímterek (1.); naptárak és évkönyvek (2.).

XVIII. Vegyes: 1. Általános. 2. Illem- és táncztan. 3. Artiszták. 4. Virág-, bélyeg- és jel-nyelv. 5. Leveleskönyvek. 6. Párbaj. 7. Emlékalbumok. 8. Halotthamvasztás. 9. Szabadkőművesség. 10. Tolvajnyelv. 11. Alkalmi költemények, beszédek s előadások. 12. Grafologia. 13. Humor. 14. Világi énekeskönyvek. 15. Mértékletességi mozgalom. 16. Mnemotechnika. 17. Geomancia. 18. Rejtvények. 19. Gyűjtőszennvedély. 20. Kozmetika. 21. Játékok. 22. Spiritizmus. 23. Sport. 24. Diákügy. 25. Állatvédelem. 26. Egyesületi ügy. 27. Jövendőmondás, kártyavetés, csillagjósolás. 28. Bűvészet stb.

Végezetül be kell mutatnunk azt a két magyarországi szakrendszert, mely a Hinrichs-félén alapul, de kevesebb alosztályozással bír.

Hazánkban tudományos szakrendszert *Petrik Géza* állított föl s alkalmazott Magyar könyvészet 1860—1875. czimű munkájában. E rendszer 18 főosztályból áll több alsoporttal. Nevezetesen:

I. Vallástudomány: 1. Általános theologia. 2. Történeti theologia. 3. Gyakorlati theologia. 4. Ima-, ájtatossági és énekeskönyvek. 5. Egyházjog, egyházalkotmány és politika, vitairatok. 6. Zsidó theologia. 7. Mithologia.

II. Bölcsészlet (alosztályok nélkül).

III. Történelem és segédtudományai: 1. Általános történet. 2. Európai történet. 4. Magyarország és Erdély története. 5. Életrajzok, emlékiratok, emlékbeszédek, levelezések. 6. Művelődéstörténet, népszokások, viseletek. 7. Archaeologia. 8. Érmészet. 9. Geneaologia és heraldika.

IV. Földrajz, népisme: 1. Általános földrajz. 2. Európa. 3. Ázsia, Afrika stb. 4. Magyarország. 5. Térképek.

V. Jog- és államtudomány: 1. Enciklopédia, természetjog, római jog, közjog, magánjog, közigazgatás, váltó- és kereskedelmi jog, bányajog, büntetőjog, vegyes (!). 2. Törvények és rendeletek. 3. Egyházjog. (Nb. I. 5.!). 4. Nemzetgazdaság és pénzügytan. 5. Politikai röpiratok. 6. Statisztika.

VI. Orvostudomány: 1. Kór- és gyógytan, orvosi történet, statisztika, vegyes. 2. Boncztan, sebészet. 3. Szülészet, nő- és gyermekbetegségek. 4. Törvényszéki orvostan, közegészségügy, elmekórtan. 5. Szemészet, fogászat, fülgyógyászat. 6. Vízgyógy- és gyógyvízitan, fürdők. 7. Hasonszenvészet, villamosság. 8. Népszerű gyógytudomány. 9. Állatgyógyászat.

VII. Természettudomány: 1. Általános. 2. Állattan. 3. Növénytan. 4. Ásvány- és őslénytan. 5. Természettan, éghajlattan. 6. Vegytan, gyógyszeratan.

VIII. Nevelés és oktatástan: 1. Általános nevelés és oktatástan. 2. Kisdedóvás. 3. Siketnémák és vakok oktatása. 4. Tanügy, történet, vegyes. 5. Magyar nyelv- és olvasástanítás, ABC és olvasókönyvek. 6. Vallástanítás. 7. Történeti oktatás. 8. Földrajzi oktatás. 9. Természettudományi oktatás. 10. Mennyiségtani oktatás. 11. Rajz, szépírás. 12. Gyorsírás. 13. Ének. 14. Tornászat. 15. Képes könyvek. 16. Ifjúsági iratok.

IX. Irodalomtörténet és nyelvtudomány: 1. Irodalomtörténet, széptan. 2. Könyvészet. 3. Magyar és összehasonlító nyelvészet. 4. Ókori irodalom és nyelvek. 5. Angol. 6. Finn. 7. Francia nyelv. 8. Keleti nyelvek. 9. Német. 10. Olasz. 11. Oláh nyelv. 12. Szláv nyelvek s többnyelvűek.

X. *Szépirodalom*: 1. Gyűjteményes munkák. 2. Regények és elbeszélések. 3. Költemények. 4. Színművek. 5. Mesék, népregék, mondák.

XI. *Művészet*: 1. Általános. 2. Építészet, szobrászat. 3. Festészet. 4. Zene. 5. Díszművek. 6. Színügy.

XII. *Mezőgazdaság*: 1. Általános mezőgazdaság. 2. Állattenyésztés. 3. Dohánytenyésztés. 4. Eperfa- és selyemtenyésztés. 5. Erdészet. 6. Gyümölcsfatenyésztés. 7. Háztartástan. 8. Kertészet. 9. Méhészet. 10. Szőlőművelés és pinczegazdaság.

XIII. *Vadászat. Sport, lóisme.*

XIV. *Műtan, építkezés, mérnöki tudomány, vasútügy, géptan.*

XV. *Ipar és kereskedelem*: 1. Általános. 2. Bank- és biztosításiügy. 3. Kereskedelmi könyvvitel, szám- és iránytan, áruisme. 4. Posta és távirtd. 5. Kéziipar, nyomdászat, ruhaszabástan (!). 6. Vegyipar.

XVII. *Hadi tudomány.*

XVIII. *Vegyés*: 1. Adomák, humorisztikus könyvek. 2. Dalok, 3. Játékok, bűvészkönyvek. 4. Levelezők, köszöntők, illem- és tánczkönyvek. 5. Naptárak és czímkönyvek. 6. Népirodalom, álmoskönyvek. 7. Szabadkőművesség. 8. Különfélék.

Ugyane rendszert követte *Kiszlíngstein* Sándor az 1876—85. évekről megjelölt könyvészetében is.

Ettől eltér, de tudományos szempontból ép oly keveset ér a könyvkereskedősegédek, illetve könyvkereskedők egylete által 1876 óta kiadott évi bibliográfia tudományos csoportosítása, mely alosztályozás nélkül a következő 21 szakot állította föl: 1. Vegyes tudományos munkák és gyűjtemények, irodalomtörténet, könyvészet, művészet. 2. Hittudomány, ájtatossági könyvek, egyházi beszédek. 3. Jog- és államtudomány, politika és statisztika. 4. Orvosi tudomány. 5. Természettudományok. 6. Bölcsészet. 7. Nevelés és oktatástan, tanügy, tornászat, gyorsírást, ének, zenészet. 8. Ifjúsági iratok. 9. Nyelvtudomány. 10. Görög és latin remekírók. 11. Történelem, életrajzok, emlékiratok, levelezések, régészet, hitregetan. 12. Földrajz, népisme, utazások, térképek. 13. Mennyiségtan, csillagászat, műtan. 14. Hadtudomány, lóisme, sport. 15. Ipar és kereskedelem. 16. Házi és mezei gazdaság, erdészet és vadászat, állattenyésztés és állatorvostan. 17. Költemények. 18. Regények, elbeszélések, tárczák, adomák,

mesék. 19. Színművek, monologok. 20. Naptárak, évkönyvek, cím- és névjegyzékek. 21. Különfélék.

Az a nagy föllendülés, mely Északamerika könyvtárügyében a mult század második felében beköszöntött, természetesen a bibliografiai rendszerek terén is jelentkezett. Ez idő folyamán több amerikai szakrendszer keletkezett, melyek közül mi csak egy párat ismertethetünk.

A filozófiai alapon álló tudományfölosztások közt W. D. *Wilson* 1856-ban megjelent kísérletét érdemes megemlíteni. *Wilson* az összes tudományokat három főcsoportba osztja, úgymint az elméleti, a gyakorlati és a termelő tudományok csoportjába. Mindegyik csoport 2—2 alcsoportra s határozatlan számú osztályokra szakad. Áttekintése a következő:

I. Elméleti tudományok. *A*) Exakt tudományok: 1. Meteorologia. 2. Uranografia. 3. Geologia. 4. Földrajz. 5. Vegytan. 6. Ásványtan. 7. Anatomia. 8. Fiziologia. 9. Növénytan. 10. Állattan. 11. Ethnologia. 12. Pszichologia. 13. Történelem. *B*) Elvont tudományok (pure sciences): 1. Arithmetika. 2. Mértan. 3. Algebra. 4. Számítás. 5. Trigonometria. 6. Analitikai geometria. 7. Analízis. 8. Módszer. 9. Ontologia.

II. Gyakorlati tudományok. *A*) Kevert tudományok: 1. Mechanika. 2. Asztronómia. 3. Hidrosztatika. 4. Hidraulika. 5. Pneumatika. 6. Akusztika. 7. Optika. *B*) Erkölcsi tudományok: 1. Ethika. 2. Közrendészet. 3. Természetes vallás. 4. Jogtudomány. 5. Egyházi rendészet. 6. Kinyilatkoztatott vallás.

III. Termelőtudományok vagy művészetek. *A*) Képzőművészetek: 1. Kertészet. 2. Építészet. 3. Szobrászat. 4. Festészet. 5. Zene. 6. Költészet. *B*) Hasznos művészetek, mesterségek: 1. Mezőgazdaság. 2. Kohászat. 3. Technologia. 4. Nyomdászat. 5. Metszés. 6. Kereskedelem. 7. Gyógyászat. 8. Retorika. 9. Nemzetgazdaság. 10. Hadviselés.

Áttérve a gyakorlati rendszerekre, a következőket ismertetjük.

1879-ben lépett föl J. *Schwartz* newyorki könyvtáros az ő mnemotechnikai rendszerével, mely onnan vette nevét, hogy az egyes tudományszakok elnevezésük első betűjével jelöltettek, ezzel könnyítve meg az emlékezetbe vésődésüket. A gondolat nem új; ez elven alapszik — mint föntebb láttuk — *Lebas* rendszere, mely 1840 körül keletkezett.

E rendszer első kidolgozásában¹ szerző 21 főosztályt állított föl, melyek mindegyike ismét kilencz alosztályt tartalmaz. E főosztályok közül 7—7 alkot egy-egy főcsoportot, úgymint: a történelem (history), irodalom (literature) és tudomány (science) csoportját. Az osztályok betűrendben követik egymást s az alosztályok is ilyenformán vannak csoportosítva, de számok által jelölhetnek. A számok közül 1. mindig az *A*)-ra vagy *B*)-re kezdődő alszakelnevezést képviseli, a 2. a *C*) vagy *D*)-re, 3. az *E*) vagy *F*)-re, 4. a *G*) vagy *H*)-ra, 5. az *I*) *J*) vagy *K*)-ra, 6. az *L*) *M*) vagy *N*)-re, 7. az *O*) *P*) vagy *Q*)-ra, 8. az *R*) *S*) vagy *T*)-re, a 9. *U*) *V*) vagy *Z*)-re kezdődő alszakok megjelölésére van lefoglalva.

Megjegyzendő, hogy szerzőnek ez első tervezetében úgy a fő-, mint alszakok megjelölésénél egy-egy esetben le kellett térnie a kijelölt utról. Így pl. *K*)-val a nyelvészeti szakot (language) jelölte, mivel az *L*) betűt az irodalom (literature) részére lekötötte. Az *S*) szak alosztályai közül pedig az 5. és 6. egyformán *m*-re kezdődik (mathematika és mining), holott az ötös szám az *J*) *I*) vagy *K*) betűvel kezdődő alosztályok megjelölésére volna főtartandó.

Az egész osztályozást a következőkben mutatjuk be, mindenütt megtartva az angol elnevezést, miután a jelölés módja az elnevezéssel szoros kapcsolatban áll.

A) osztály. Arts, fine and useful (képző- és hasznos művészetek): 1. Agriculture and horticulture (földművelés és kertészet). 2. Carpentry and architecture (ácsmesterség és építészet). 3. Fine arts, general (képzőművészet általában). 4. Games and amusements (játék és szórakozás). 5. Household sciences (háztartástan). 6. Music (zene). 7. Painting and drawing (festészet és rajz). 8. Sculpture and pottery (szobrászat és fazekasság). 9. Useful arts (mesterségek).

B) osztály. Biography (életírás): 1—8. Individual (egyéni). 9. Collectiv (egyetemes).

C) osztály. Customs, archeology and culture (szokások, régészet és művelődés): 1. Antiquities and archeology (régiségek és régészet). 2. Costume (ruházat). 3. Ethnology (néptan). 4. Heraldry

¹ «Library Journal». IV. évf. 1. s k. II.

and genealogy (czimer- és származástan). 5. Knighthood and orders (lovasság és rendek). 6. Manners and customs (szokások). 7. Numismatics and inscriptions (éremtan és fölrattan). 8. Progress of civilisation (a civilizáció fejlődése). 9. Secret societies (titkos társulatok).

De talán elég is ennyi izlelítőül az alosztályok valóban kínos rendszertelenséggel keresztülvitt összeállításából. A továbbiakban csupán a főszakokat soroljuk föl egész röviden: *D.*: Drama and poetry (szindarabok és költészet). *E.*: Europe. History and travels (történelem és utazások). *F.*: Fiction and juveniles (regény- és ifjúsági irodalom). *G.*: Government and social sciences (társadalomtudomány). *H.*: History, general (általános történelem). *J.*: Jurisprudence (jogtudomány). *K.*: Language (nyelvészet). *L.*: Literature (irodalom). *M.*: Mental and moral sciences (észbeli és erkölcsi tudományok). *N.*: Natural history and medicine (természet- és orvostudomány). *O.*: Oriental history and travels (keleti történet és útleírás). *P.*: Periodicals (folyóiratok). *R.*: Reference and rare books (kézikönyvek és ritkaságok). *S.*: Sciences (exakt tudományok). *T.*: Theology and mythology (vallástudomány és hitregtan). *U.*: United States and America (Egyesült Államok és Amerika). *V.*: Voyage, travels and geography, general (útleírás és földrajz általában). *W.*: Works, collected (gyűjteményes munkák).

1882-ben *Schwartz*¹ újból átdolgozta rendszerét, melyet a kritika éppen nem kimélt. Az alapelvek változatlanul maradtak, de az egyes betűket részben más szakokra foglalta le. A három főosztály keretén belül most a következő szakok keletkeztek:

I. History (történelem): *A.*: American history (amerikai történelem). *B.* *E.* maradt a régi. *G.* Geography, general works (földrajz általában). *H.* és *O.* maradt a régi. *S.* Sociology (társadalomtudomány).

II. Literature (irodalom): *K.* Kalligraphy or literature (irodalomtörténet). *L.* Language (nyelvészet). *N.* Novels (regény). *P.* *R.* *W.* maradt a régi.

III. Science (tudományok): *C.* Cosmology (csillagászat). *D.* Decorative and fine arts (ipari és képzőművészet). *J.* maradt a régi. *M.* Medical science (orvostudomány). *T.* Theology and

¹ U. o. VII. évfolyam.

philosophy (hittudomány és bölcsészet). *U.*) Useful arts (mesterségek). *Z.*) Zoology (állattan). Az alszakok beosztásánál az 1—9 számok mellett a zérusnak is van szerepe, mely mindig a szak általános műveit jelöli meg. Továbbá minden alszak 3—3 alcsoportra oszlik, ezek jelölésére *a) b) és c)* jegyek szolgálnak, de minden mnemotechnikai megkötöttség nélkül.

A rendszer e javított alakjában is sok az ellentmondás és következetlenség (pl. a zoologiai főszak mellett egy botanikai s egy mineralogiai főszakot is elvárnánk stb.). Életképesebbé ezen alakjában sem lett, bár az alapul szolgáló ötlet elég szerencsésnek nevezhető.

Sokkal nagyobb hullámokat vert föl Melvil *Dewey*-nek Európában ismert deczimális rendszere, melyet tudvaleg a bruxellesi nemzetközi bibliografiai intézet is magáévá tett. E rendszerről e folyóirat hasábjain már többször történt említés. *Esztegár* László ismertette először tüzetesebben s e sorok írója is néhány év előtt¹ kifejtette azokat az aggodalmakat, melyek e rendszerrel szemben Európaszerte elhangzottak. Ezuttal tehát a tizedesrendszer taglalásába nem bocsátkozunk, hanem a hivatkozott helyre utaljuk az érdeklődőket.

E helyett inkább egy harmadik, Amerikában ugyancsak meglehetősen elterjedt osztályozási rendszert, a terjeszkedő rendszert — *expansiv classification*-t — ismertetünk röviden, melynek megalkotoja C. A. *Cutter*, a nagyhirű könyvtári szakíró volt.

Cutter rendszere a betű és számjelzés kombinációja, azzal a szigorú megszorítással, hogy a számok csakis a helyi tárgyak, pl. országok, városok stb. megjelölésére szolgálnak, míg a nem helyi tárgyak jelzése betűkkel történik. Így pl. a 45. számjegy Anglia részére van lefoglalva s bármely betűjegy mellé téve azt jelenti, hogy az az illető szaknak Angliára vonatkozó része, tehát *F) 45.* Anglia története, *G) 45.* Anglia földrajza stb.

A főszakok száma 26 s *A)–Z)*-ig terjedőleg egy-egy nagy betűvel jelöltetnek. Egy másik betű hozzáilleszkedésével ezek ismét 676 s egy harmadik betűvel ez utóbbiak 17,576 alcsoportra osztatnak, úgy hogy három betű alkalmazásánál az összes

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1896. 341—350; 1902. 504—509; 1904. 480—482. II.

szakok száma 18.278-at tesz ki, vagyis 18-szor annyit, mint a mennyit a deczimális rendszernél három számjegy alkalmazásával elérhetünk.

A főszakcsoportok: *A)* Általános művek. *B)–D)* Spirituális tudományok. *E)–G)* Történelmi tudományok. *H)–K)* Társadalmi tudományok. *L)–Q)* Természettudományok. *Q)–Z)* Művészetek (a hová angol fölfogás szerint a mesterségek is besoroltnak).

Az első alosztályozás mibenlétét a következő esettel példázzuk:

Z) Könyvművészetek (a könyvek készítése és használata). *Za)–Zk)* Előállítás. *Za)* Szerzőség. *Zb)* Retorika. *Zd)* Írás. *Zh)* Nyomtatás. *Zk)* Könyvkötés. *Zl)* Szétosztás (kiadás és elárúsítás). *Zp)* Elraktározás és használat (könyvtárak). *Zs)* Leírás. *Zu)* Bibliografia. *Zx)* Olvasmányok megválasztása. *Zy)* Irodalomtörténet. *Zz)* Nemzeti bibliografia. *Zz)* 45. Angol bibliografia stb.

A *Cutter*-féle rendszernek kétségkívül megvan az az előnye, hogy rugalmasabb a tizedesrendszernél, de azokat az aggodalmakat, melyeket a *Dewey*-féle rendszer ébreszt, neki sem sikerült teljesen eloszlatni.

Az a rendszer, mely a gyors és áttekinthető tájékozódást s a helyi viszonyokhoz alkalmazkodást lehetővé teszi, a *szótárrendszer*, a mely szintén amerikai találmány. Lényege abban áll, hogy az egyes bibliografiai adatokat bizonyos tipikus rendszők alatt szótárformában rendezzük el. Első pillantásra nagyon egyszerűnek látszik, de valójában végtelenül sok körültekintést, megfontolást igényel a leghelyesebb rendszők megállapítása, ha az értelmetlen khaoszt, zavaros kapkodást el akarjuk kerülni. Teljesen érthető tehát az az álláspont, mely a szótárkatalogus rendszavainak kidolgozását állami föladatnak tekinti s nagy gondal megvalogatott bizottságra kívánja ruházni. Ennek a fölfogásnak megvalósítása azonban a jövő álmai közé tartozik.